

Tomáš Halík: Vsadil jsem na naději

| [Radka Smejkalová](#) | 14. 12. 2020

Má za sebou prazvláštní rok. Kvůli Covidu kázal prázdným kostelům, nedostal se do své lesní poustevny, nemohl převzít nizozemskou cenu Jana Ámose Komenského, zato napsal další knihu. „Je na místě odložit naivní optimismus, ale nikdy nesmíme odložit víru a naději,“ říká filozof, sociolog a teolog Tomáš Halík, podle nějž Česku zoufale chybí morální elity.

Zažíváme úzkostnou dobu. Spousta lidí se bojí o své zdraví, blízké, práci. Jak zacházíte se strachem vy?

Strach si člověk musí uvědomit a připustit, ale zároveň mu energicky zakázat, aby se zmocnil kormidla jeho života, aby jakkoliv ovlivňoval jeho jednání a rozhodování. Člověk si musí v meditaci osvojit postoj: Ano, je ve mně strach, ale já nejsem ten strach – strachu, lehni!

Nezvládnutý strach vede k vandalským projevům agresivity určitých skupin lidí, jak se to projevilo v USA nebo v říjnu v Praze, kde protirouškové demonstrace hlupáků přerostly v násilí fotbalových chuligánů a kriminálních živlů. Situace se psychologicky může dále zdramatizovat, pokud na scénu ještě ve větší míře vstoupí smrt – a s tím bohužel musíme počítat.

Co vám rozjasní mysl, když cítíte, že na Vás přichází sklíčenost?

Blízkost dobrého člověka.

Jenže právě lidská blízkost je věc, o níž v době pandemie přicházíme. Jak jste se vypořádal s okleštěním mezilidských kontaktů?

Mně osobně samota nevadí. Už mnoho let jsem zvyklý trávit část roku v úplné izolaci v jedné lesní poustevně, kde medituji, přemýšlím, studuju a píšu a je to pro mne jednoznačně nejkrásnější a nejplodnější část roku. Po určité době ticha a samoty se začnou dít zázraky: pročistí se smysly, člověk úplně jinak vnímá barvy a vůni květin a zpěv ptáků, má skvělé sny, dostává opravdu dobré myšlenky. Mozek začne

pracovat úplně jinak. Během roku můžu psát články a přednášky, ale napsat pořádnou knihu, k tomu je potřeba úplného soustředění.

Jak vypadá taková novodobá poustevna?

Mou poustevnu obhospodařuje jeden kontemplativní klášter v Německu. Je to jednoduchý malý domek na kraji lesa s dvěma místnostmi. V jedné je oltář, kuchyňský kout, psací stůl a křeslo před krbem, u něhož v noci přemýšlím, ve druhé místnosti je skříň a lůžko, pak je tam toaleta a sprchový kout, ve sklepě dílna. Je tam všechno, co potřebuji, a nic navíc. Mám tam elektřinu, abych mohl psát na počítači, ale není tam připojení k internetu, rozhlas či televize nebo noviny. Jednou denně mi řeholníci na smluvené místo přinášejí košík s jídlem, takže celých pět neděl nevidím člověka.

Co vám letošní rok dal a co vzal?

Stále silně prožívám, co se děje se světem, přemýšlím o tom, přednáším a píšu, snažím se inspirovat a povzbuzovat. Na sanitáka v nemocnici jsem už starý, tedy pomáhám tím, co umím. Několik měsíců jsem kázal před prázdnými lavicemi našeho kostela, který bývá každou neděli plný – mluvil jsem jen do kamery. Ale nakonec má kázání na YouTube sledovalo pravidelně několik desítek tisíc lidí, což je mnohem víc, než by pojal náš kostel. Prostřednictvím internetu jsem mohl oslovit i víc lidí než v univerzitních aulách – v říjnu jsem takhle zahájil přednáškou akademický rok na univerzitě v Barceloně.

Vaše kázání před prázdnými lavicemi vyšla nyní knižně pod názvem *Čas prázdných kostelů* – symbolicky v době, kdy se nejenom kostely znovu zavřely. Vidíte v epidemii, které čelíme, vztyčený prst Prozřetelnosti?

Spíš než jako hrozící prst vnímám Boha jako zdroj síly a naděje v těžkých situacích, do nichž jsme se vlastní vinou přivedli. Strašení trestajícím Bohem už bylo v minulosti víc než dost. Ale to, že nezodpovědné drancování přírody a touha po neomezeném růstu přivedly lidstvo na pokrají zničení, je evidentní fakt.

Máte pocit, že lidem v dnešní době schází víra, která by je posouvala dál?

Dnešní svět je ambivalentní a plný paradoxů. Jak napsal už Pascal: „Je dost světla pro toho, kdo chce věřit, a dost tmy pro toho, kdo nechce“. Poslední léta vedu jeden velký

mezinárodní výzkumný úkol, na němž se podílí filozofové, sociologové a teologové řady zemí. Má název *Víra a přesvědčení „nevěřících“*. Potvrzuje se v něm trend, který platí jak u nás, tak prakticky v celé západní civilizaci: ubývá těch, kteří jsou zcela identifikováni s tradičními církvemi, a podobně ubývá i dogmatických ateistů.

Ubývají věřící i ateisté? Kdo je nahrazuje?

Existuje mnoho „apateistů“ – lidí, kteří proti náboženství nic nemají, ale jsou vůči němu lhostejní, a pak hodně náboženských analfabetů, kteří ani nevědí, v jakého boha nevěří, ale to nejsou nutně celoživotní postoje. Nejzajímavější je velká část lidí, u nichž se víra a pochybnosti prolínají. Lidé, kteří opouštějí primitivní dětskou víru, začínají chápat, že ateismus pro ně není jedinou nabídkou. Církev se teprve učí nabízet lidem „dospělou“, zralou víru, která se nebojí myšlení. Víra bez pochybností, bez kritického myšlení by mohla vést k fanatismu, ale pochybnost, která není schopná pochybovat o sobě samé a které nic není svaté, může vést k cynismu.

Myslíte, že jsme se jako společnost v důsledku současné krize někam posunuli?

Krizové situace ukazují skutečné kvality jednotlivých společností a jednotlivých lidí. Byli jsme a jsme svědky jak velkorysé solidarity, obětavosti a empatie, tak nebetyčné hlouposti lidí, kteří tu situaci podcenili a zlehčovali. Zajímavě se ukázaly velké kvality žen v čele států, mám na mysli třeba památný projev Angely Merkelové, která hned na počátku krize promluvila zcela realisticky, otevřeně, kompetentně, statečně a přitom empaticky. Myslím na projevy slovenské prezidentky Čaputové, jejíž lidský a noblesní přístup kontrastoval s vulgárním chrapounstvím jejího českého protějšku nebo blekotáním našich vládních činitelů.

Postrádáme v Česku ty správné elity?

Image politiků a byznysmenů je dosud v široké veřejnosti silně negativní. Část současných finančních elit se rekrutovala po roce 1989 z represivních složek bývalého režimu, z lidí, kteří tenkrát jako jediní měli kapitál peněz, styků a informací, a z veksláků, lidí zbohatlých na pokraji kriminality. Lustrační zákon jim uzavřel přímou účast v politickém životě, stáhli se tedy do podnikatelské sféry a odtud si řada z nich „pronajímala“ politiky. Tyhle finanční a politické elity jsou silně provázané. To samozřejmě nepřispělo k tomu, aby tyto elity získaly ve společnosti autoritu.

Proč určitým politickým elitám tak vadí elity intelektuální?

Odpor k přemýšlivým lidem, které nebylo možné snadno opít ideologií a propagandou, je z velké části dědictví falešné lidovosti komunistického režimu. Pro totalitní režim byli schopní lidé s vlastním názorem apriori podezřelí a nebezpeční, a proto je moc systematicky likvidovala a na vedoucí místa stavěla lidi poslušné, přizpůsobivé. Pokřiky některých současných politiků a médií proti elitám je pokračováním této sebekastrace společnosti. Dnes v tom pokračují hlavně extrémistické skupiny od starokomunistů po neofašisty. Trvale k tomu přispívá Miloš Zeman, který vzdělané a kriticky myslící lidi nazývá „pražská lumpenkavárna“, „lepšolidi“ a podobnými dehonestujícími urážkami.

Rodí se nové elity?

S generační výměnou se situace naštěstí mění, znám řadu lidí v podnikatelské sféře, kteří si dokonce víc než jiní uvědomují, že předpokladem hospodářského rozvoje a fungující demokracie je péče o morální klima společnosti. Také mezi některými velmi majetnými lidmi u nás pomalu roste kultura filantropie a podpora kultury a vzdělanosti. Tuto elitu naše společnost velice potřebuje. Hlasem moudrosti ve veřejném prostoru by měly být také univerzity a církve, ale jejich hlas není příliš slyšet a někdy z nich dokonce vycházejí taková vyjádření, za které se jako člen univerzitní obce a katolické církve spíše stydím. Zdá se, že nositeli mravní a intelektuální autority budou spíše jednotlivci, než instituce.

Vidíte naději v mladé generaci?

Děsím se, když při přednáškách na prestižních světových univerzitách potkávám řadu velmi nadaných českých a slovenských studentů, kteří se nechtějí vrátit domů. Stydí se za naše politické představitele a nevěří v možnost změny. Tohle může znamenat tu největší ztrátu společnosti, protože nemáme větší bohatství než mladé nadané mozky se zahraniční zkušeností.

Proč tolik lidí včetně těch mladých podléhá dezinformacím?

Odpor k expertům a ochota naslouchat nesmyslům na sociálních sítích je jednak projevem stále pokračujícího poklesu vzdělanosti, který zaznamenáváme každoročně při přijímacích zkouškách na univerzitě, ale i důsledkem systematické hybridní války

vedené ruskými a proruskými dezinformačními centry za účelem destabilizace EU a NATO. Jak informovala BIS, naše republika je v tom nejzranitelnější z celého západního bloku. V záplavě komerčních soukromých televizí a sociálních sítí, chrlících fakenews je nesmírně důležité zachovat svobodu a vysokou úroveň veřejnoprávních médií. Velmi mě proto znepokojuje volba některých lidí s extrémistickými názory do mediálních rad. Likvidace svobody médií Orbánovým režimem v Maďarsku a podobné tendence v Polsku jsou varovný signál.

To všechno nezní jako moc optimistické poselství. Máte i nějaké dobré zprávy?

Je dobré vědět jednu věc: stále může být a pravděpodobně bude ještě hůř. Je na místě odložit naivní optimismus, ale nikdy nesmíme odložit víru a naději. Je mnoho důvodů k naději i mnoho důvodů k zoufalství. Já jsem vsadil na naěji.